

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Сбруєвої Аліни Анатоліївни
на дисертацію **Бондарчук Олени Анатоліївни**
«Реформування змісту загальної середньої освіти в Австралії»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальною проблемою розвитку освіти в умовах побудови суспільства знань є забезпечення її відповідності швидкозмінюваним запитам суспільства а, отже неперервного оновлення змісту та надання йому випереджувального характеру. Здійснення таких змін є масштабним, тривалим і затратним процесом, оскільки потребує значного ресурсного забезпечення: інтелектуального, фінансового, матеріального, часового тощо. Крім того – потрібна політична воля до запуску процесів змін, їх реалізації, моніторингу успішності. Нажаль в Україні бракує сьогодні значної більшості необхідних для реформаційних перетворень ресурсів. Бракує і досвіду успішних реформ, який міг би слугувати джерелом натхнення нації на здійснення якісних освітніх змін.

Успішний досвід освітніх перетворень накопичено протягом останніх десятиліть у розвинених країнах світу, зокрема в Австралії. Цей досвід є передусім національним надбанням, детермінованим історичними традиціями, актуальним станом політичного та економічного розвитку країни, національної освітньої системи, особистим внеском окремих унікальних персоналій (політиків, освітніх діячів, педагогів-практиків), що відіграли в імплементації національних освітніх реформ суттєву роль. Разом з тим сьогодні ми можемо констатувати, що теоретичні і технологічні засади австралійського досвіду освітніх реформ вже перетворилися на складову міжнародного досвіду, так само, як успішні освітні реформи інших розвинених країн, зокрема – Великої Британії, США, Канади, Німеччини, Франції та деяких інших. З упевненістю можемо констатувати, що у результаті зіставного та порівняльного аналізу, систематизації стратегій, технологій та результатів освітніх реформ, що відбулися у значній кількості країн світу протягом останніх 30 – 40 років, утворилася теорія освітніх змін та глобальна професійна громада експертів, що працюють піз егідою міжнародних організацій, зокрема ОЕСР та ЮНЕСКО. Поради таких експертів високо цінуються та користуються попитом у урядів, які мають серйозні реформаційні інтенції. Однак величезний обсяг аналітичних матеріалів, накопичений міжнародною експертною громадою, не заперечує потреби у подальших дослідженнях, оскільки процеси оскільки змін мають

неперервний характер. З огляду на наведені вище міркування тему дослідження **Бондарчук Олени Анатоліївни** вважаємо цілком актуальною.

Підкреслимо, що проблеми реформування загальноосвітньої школи розвинених країн вже стали предметом значної кількості досліджень вітчизняних науковців, у тому числі і фундаментальних наукових розвідок. Однак, попри серйозні наукові здобутки у цій сфері вітчизняних науковців, потенціал компаративних досліджень у галузі теорії і практики реформування змісту загальної середньої освіти не є вичерпаним, тому висвітлення обраної пошукачкою теми є доцільним.

На високому науковому рівні дисертанткою обґрунтовано вибір теми, схарактеризовано коло суперечностей, розв'язанню яких сприятиме дослідження, кваліфіковано схарактеризовано стан розроблення проблеми у вітчизняній педагогічній компаративістиці, визначено релевантне проблемі дослідження коло першоджерел, основу якого склали, передусім офіційні документи реформ загальної середньої освіти Австралії, нові шкільні програми, аналітичні праці зарубіжних та вітчизняних теоретиків з проблем освітніх реформ.

Відповідно до завдань дослідження авторка використала адекватні методи наукового пошуку, зокрема *загальнонаукові* – аналіз, синтез, абстрагування, порівняння та узагальнення для з'ясування особливостей теоретичних підходів до реформування змісту освіти в Австралії та Україні; *конкретнонаукові*, а саме: *історико-логічний* – з метою визначення передумов і чинників реформ у змісті загальної середньої освіти Австралії; *структурно-системний* – для з'ясування вхідних параметрів, мети, завдань, результатів та зворотних зв'язків у реформуванні змісту загальної середньої освіти в Австралії; *компаративний* – з метою виявлення спільного та відмінного у теоретичних і практичних підходах до реформування змісту загальної середньої освіти в Україні та Австралії; *емпіричні* (добір і класифікація наукових матеріалів дослідження, бесіди, інтерв'ю, консультації австралійських теоретиків і практиків у шкільній освіті) з метою верифікації та апробації результатів дослідження. Отже, вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони досягнуті завдяки доцільному використанню комплексу релевантних взаємопов'язаних дослідницьких методів.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження Олени Анатоліївни Бондарчук, що складають його новизну, ми вважаємо, передусім, такі:

1. Характеристика історичних етапів розвитку та актуального стану системи загальної середньої освіти Австралії. Авторка наводить та науково

грамотно аналізує державні документи, що стосуються соціальної політики; документи освітніх реформ; актуальні статистичні дані, що свідчить про глибоку обізнаність дисертантки з проблемами соціально-політичного, соціально-економічного, культурно-освітнього розвитку Австралії. Для кращого розуміння широкого кола представлених статистичних даних дисертантка уклала та помістила у додатки таблиці, матеріали яких дозволяють зробити висновки щодо стану фінансування шкільної освіти в Австралії протягом останніх двадцяти років, щодо кількісних параметрів системи загальної середньої освіти в сучасних умовах.

2. З'ясування головних напрямів сучасних реформ у галузі змісту шкільної освіти в Австралії. Системний аналіз документів реформ дозволив автору довести, що такими напрямами є: розвиток зв'язків школи з соціальним довкіллям, удосконалення організації та змістового наповнення дошкільної освіти, фінансова підтримка функціонування основної середньої школи, профілізація та диверсифікація старшої школи, розроблення та впровадження шкільних навчальних програм та системи оцінювання, підвищення рівня освіти дітей корінного населення Австралії та учнів із малозабезпечених родин, удосконалення звітності шкільної освіти, підвищення професійного рівня вчителів та керівників шкіл. Висновки, зроблені авторкою щодо напрямів досліджуваних реформ, дозволили їй констатувати наявність системного підходу австралійських політиків до запроваджуваних перетворень, який передбачав взаємопов'язані зміни курикулуму починаючи з дошкільного етапу навчання і закінчуючи старшою середньою школою, запровадження не тільки нових навчальних програм, але й нових механізмів контролю якості результатів навчального процесу, залучення до розробки та реалізації змін широкого кола зацікавлених сторін на всіх рівнях функціонування освітньої системи.

3. Аналіз методологічних проблем реформування змісту загальної середньої освіти Австралії, у контексті якого авторка схарактеризувала широке коло зарубіжних досліджень у галузі теорії курикулуму. Здійснений аналіз дозволив виявити етапи розвитку теорії і практики курикулярних реформ в Австралії; з'ясувати наявність різних підходів до вивчення проблем розвитку курикулуму в австралійській теорії освіти; окреслити різні типи курикулуму, що виокремлюються австралійськими науковцями у контексті реформаційних перетворень; систематизувати глобальні проблеми, що враховуються у процесі розробки курикулуму в сучасних умовах. Отже, робимо висновок про достатню методологічну компетентність Олени Анатоліївни Бондарчук, готовність до кваліфікованого розгляду досліджуваної проблеми.

4. Характеристика особливостей упровадження першого в історії Австралії Національного шкільного курикулуму: У рецензованій роботі висвітлено методологію, етапи, структуру, організаційні засади, моніторинг процесу змін. Погоджуємося з авторкою щодо важливості у даному контексті розуміння того факту, що Австралія є федеративною державою, у якій освітні питання традиційно були прерогативою штатів. Тож освітнім політикам дійсно довелося докласти чимало зусиль, щоб подолати регіональні суперечності і досягти консенсусу заради досягнення високих загальнонаціональних цілей. Така узгодженість і послідовність дій може слугувати прикладом для вітчизняних політиків у доведенні розробленої на державному рівні стратегії змін до завершення не зважаючи на зміни урядів і бажання окремих політиків. Принагідно наведемо ще один приклад, наведений автором рецензованої роботи, який стосується соціальної політики Австралії в цілому та освітньої політики зокрема: 13 лютого 2008 року прем'єр-міністр Австралії Кевін Радд виголосив промову «Вибачення за втрачені покоління», у якій від імені всіх австралійців вибачився перед громадянами – представниками корінного населення за політику, яку проводили уряди Австралії усіх часів по відношенню до аборигенів. Після цього кроку до громадського примирення було прийнято національний план дій щодо досягнення рівного доступу до освітніх послуг аборигенів та жителів островів протоки Торрес. Нам видається, що такий вчинок австралійського прем'єра заслуговує на повагу як крок до досягнення загальнонаціональної злагоди.

5. Заслуговує на схвалення подане у дослідженні порівняння реформаційних процесів, що відбуваються у змісті загальної середньої освіти в Україні та Австралії. Позитивно, що зіставлення особливостей розвитку освітніх процесів, які відбуваються в досліджуваних країнах, авторка подає на широкому соціально-економічному тлі: порівнюються розміри ВВП двох країн, обсяги ВВП на душу населення, обсяги фінансування освіти, розміри витрат на одного учня тощо. Такий підхід робить порівнювані реалії більш зрозумілими, дозволяє більш обґрунтовано робити висновки щодо впливу соціально-економічних чинників на процеси освітніх змін. Доцільним видається нам звернення автора до результатів міжнародних досліджень якості знань учнів та місця в них Австралії та України. Такі дані дають додатковий матеріал про якісні характеристики діяльності обох освітніх систем та динаміку їх розвитку.

Не викликає сумніву практичне значення результатів рецензованої дисертаційної роботи. Розроблені авторкою рекомендації щодо використання прогресивного австралійського досвіду в українській педагогічній теорії і

практиці підтверджують її достатню обізнаність зі станом справ у досліджуваній сфері у нашій країні. Пропозиції дослідниці ми вважаємо цілком слушними.

Зміст автореферату відображає основні положення дисертації. Матеріали рецензованої наукової розвідки пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на представницьких міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, у тому числі і двічі в Австралії. Цікавим, на нашу думку, є той факт, що дослідження українською дослідницею австралійських освітніх реалій було презентовано в австралійських мас-медіа в авторському інтерв'ю Олени Анатоліївни Бондарчук Австралійській телерадіокомпанії SBS (Сідней, 2012).

Вісімнадцять одноосібних наукових публікацій автора, з яких 6 статей – у фахових наукових виданнях України, 2 статті – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 10 – у збірниках матеріалів конференцій, з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають установленим вимогам.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та його завданням.

На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертаційної роботи, які вдало доповнюють її зміст. У додатках представлено статистичні дані та фактологічний матеріал, що конкретизує, поглиблює, унаочнює важливі аспекти рецензованого дослідження.

Позитивно оцінюючи результати дослідження Олени Анатоліївни Бондарчук, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження і побажання:

1. У вступі до роботи авторка визначає науковий апарат дослідження. Вважаємо, що між формулюваннями окремих його складових існує певна неузгодженість. Так, мета дослідження передбачає аналіз *характеру реформ*, однак Олена Анатоліївна не використовує поняття «характер реформ» ні у завданнях, ні у предметі дослідження, ні у його висновках. Натомість у завданнях використовуються поняття *напрями реформування* та *засади реформування (теоретичні, методологічні, організаційно-педагогічні)*. У визначенні предмета дослідження теж використано поняття *засади реформування*. У дослідженнях з проблем освітніх реформ поняття *характер реформ* використовують, найчастіше, із такими визначеннями: радикальна або часткова, структурна або культурна тощо. У контексті рецензованого дослідження доцільно було б, на нашу думку, використати у визначенні мети термін «засади».

2. У підрозділі 1.2. роботи автор дає характеристику соціально-політичних передумов реформування змісту загальної середньої освіти в Австралії. До числа таких передумов цілком справедливо віднесено інвестування людського капіталу; покращення фінансування державного і приватного шкільних секторів; поширення рівного доступу до освітніх послуг; підтримка освітніх реформ федеральним урядом у співпраці з адміністраціями штатів та материкових територій. Разом з тим, до числа передумов реформ змісту освіти слід було б, на нашу думку, віднести, політичну глобалізацію, що суттєво впливає на ідеологію освітніх реформ в Австралії протягом останніх десятиліть; регіоналізацію політичного, економічного та культурно-освітнього аспектів життєдіяльності країн Азійсько-Тихоокеанського регіону; процеси інноваційного розвитку всіх сфер життя Австралії. Доказом того, що глобалізацію слід розглядати як соціально-педагогічну передумову реформ є, зокрема той факт, що далі у п.1.2 автор трактує її як методологічну проблему здійснюваних процесів змін. Результатом впливу регіоналізації на реформи змісту освіти є активізація вивчення регіональних мов, про яку теж йдеться далі у рецензованому дослідженні.

3. У пункті 1.2. роботи схарактеризовано ключові поняття дослідження. Оскільки дисертаційне дослідження має порівняльно-педагогічний характер, слід було б порівняти тлумачення ключових понять у вітчизняній та зарубіжній, зокрема австралійській, педагогічній думці. Нажаль такий підхід у характеристиці автором понятійного апарату майже не реалізовано.

4. У пункті 1.3. роботи авторкою виявлено методологічні проблеми у реформуванні змісту загальної середньої освіти в Австралії у XXI столітті. До числа таких проблем дослідниця відносить трансформацію змісту шкільної освіти на компетентнісних засадах. Разом з тим Олена Анатоліївна підкреслює, що термін «компетентність» (competence) на національному рівні в Австралії не вживають (с.85), натомість використовують поняття «навички» (capabilities). Далі у дослідженні показано суттєві відмінності між поняттями «competence» (знання і уміння) та «capability» (цілісна система здібностей) у тлумаченні австралійськими науковцями. З огляду на такі відмінності викликає сумнів твердження про запровадження саме компетентнісного підходу. До речі, для кращого розуміння поняття «capability» слід було б, на нашу думку, використати для перекладу такий синонімічний ряд: здатність, спроможність, готовність.

5. Ми позитивно оцінюємо аналітичний рівень рецензованої роботи. Однак у ряді випадків у дослідженні бракує порівняльних таблиць, які дали

б змогу унаочнити міркування автора, наприклад, щодо переваг нових початкових програм порівняно зі старими (п.2.2.), змісту навчальних програм в Україні порівняно з Австралією (п.3.2) Варто було б систематизувати документи українських та австралійських реформ за часом прийняття та типом документу у формі хронологічної таблиці.

б. Крім широкого кола методологічних проблем, окреслених авторкою рецензованого дослідження, окреслимо ще одну, що стосується правомірності оцінки результатів реформи до її завершення. Нові навчальні програми, що стали предметом аналізу, запроваджуються в загальноосвітній школі Австралії починаючи з 2009 р. Тобто цикл реформ не є завершеним, що ускладнює аналіз їх ефективності.

У цілому вважаємо що зазначені зауваження та побажання дозволяють дати позитивну оцінку дисертаційної роботи Олени Анатоліївни Бондарчук. Рецензоване дисертаційне дослідження на тему «Реформування змісту загальної середньої освіти в Австралії» є самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі педагогіки і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а його автор – **Бондарчук Олена Анатоліївна** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

А.А. Сбруєва